

Mapuche blir fler

– men förlorar mark och kultur

[Mapuche: Chile] Mapuche är Chiles största ursprungsfolk. Under 1800-talets första decennier levde de i självständighet och relativt ostörda av myndigheterna i sina egna områden söder om Bio Bio-floden. De kunde bibehålla sina egna lagar, sina ledare och sina traditioner.

Runt 1850 började de chilenska myndigheterna kasta sina blickar på mapucheindianernas bördiga marker. Man ville utveckla landets jordbruk och en kommitté tillsattes som krävde att de kunde bevisa att de brukade jorden intensivt och utan längre uppehåll för att de skulle få behålla den. Därmed berövades de över 90% av sitt traditionella område. De återstående 510.000 hektaren organiserades i 3.000 s.k. "reducciones" där mapuche fick bo, medan europeiska invandrare tilldelades konfiskerat land gratis. Andra chilener fick köpa jordlotter billigt. Samtidigt annekterade Chile delar av Anderna i Peru och Bolivia och även där berövades ursprungsfolket aymara stora delar av sina landområden. Detsamma hände med rapa nuifolket på Påskön 1888.

Under 1900-talet har myndigheterna i lagstiftning främjat uppdelandet av mapuches reducciones i privata landområden. Mellan 1931 och 1971 blev en tredjedel av markområdet privat. Ibland såldes mark till andra än mapuche och på så sätt gick ytterligare 100.000 hektar förlorade. Landet minskade men mapuche blev fler och konsekvensen blev att de fick svårt att bevara sitt traditionella levnadssätt och sin livskvalitet.

Allende och Pinochet

1971 gjorde Allendes regering försök att tillmötesgå mapuches krav på landrättigheter och införde nya ursprungsfolklag 1972. Den syftade till att skydda mapuches gemensamma ägande och försökte begränsa utförsäljning av mark till privata ägare. I viss mån skulle mapuche återfå mark som de förlorat. Lagen gällde fram till 1979, men statskuppen i september 1973 satte stopp för dess vidare genomförande redan efter ett år. Dock resulterade den i att 152.000 hektar återgick till mapuche i provinserna Malleco och Cautin. Allendes politik var vänster-socialistisk och förordade en typ av kollektivisering som inte delades av mapuche, och som inte heller innebar att mapuche blev ägare i lagens fulla mening.

Detta fick också katastrofala följder när Pinochet kom till makten. Mapuche förlorade då ca 50% av sin mark. Mellan 1973 - 1989 fördes en assimileringspolitik och ursprungsfolken och deras ledare förföljdes. Gemensamt ägande av mark enligt mapuches traditioner förhindrades av nya lagar. Inga landrättig-

heter för ursprungsfolk skulle längre finnas. Ursprungsfolk skulle inte längre finnas! Deras hela existens hotades. Många flyttade till städerna och de som blev kvar fick svårt att försörja sig.

Efter Pinochet - Lagos

Under dessa svåra år hade mapuche organiserat sig tillsammans med aymara och rapa nui och när Pinochets regim äntligen fallit ansökte organisationerna om att konstitutionellt och lagligt få status som ursprungsfolk med sina speciella rättigheter. Det resulterade i en lag 1993 som syftade till att skydda, främja och utveckla ursprungsbefolkningen och deras landrättigheter liksom deras språk och kultur. Det inrättades en speciell Byrå för Ursprungsfolkens Utveckling, CONADI, med representanter från ursprungsfolket. Deras land undantogs från beskattning och får inte säljas eller arrenderas ut. Samtidigt gäller fortfarande 1980 års konstitution, som endast erkänner chilensk nationalitet och vissa kongressbeslut undergräver mapuches rättigheter i praktiken.

Tyvärr verkar inte CONADI alltid för att försvara mapuches traditionella landanvändning. De har åstadkommit att en hel del markområden har återgått i mapuches ägo. Men marken är inte alltid odlingsbar och familjerna har varken fått ekonomisk eller teknisk hjälp. Samtidigt har CONADI:s marknadsanpassade landspolitik väckt kritik bland mapuche och även bland utomstående analytiker. 2001 startade regeringen Lagos ett ekonomiskt stödprogram för mapuche kallat Origines. Problemet är att mapuche inte är delaktiga i planering och beslut och att det bidrar till att återigen splittra mapuches ägande. Därmed motarbetas mapuches egna försök att återskapa det gemensamma ägandet.

Utarmning av marken

Ett annat stort problem är att det storskaliga skogsbruk med snabbväxande skog, som sattes i gång under Pinochet, har gått hårt åt den biologiska mångfalden. Mycket av den flora och fauna, som mapuchekulturen bygger på, har gått förlorat. Jorderosion och förstört vatten är andra följder av de stora skogsföretagen Minincos och Araucos framfart. Ett exempel är Lumaco, ett distrikt i regionen Araucania, där befolkningen är till 70% mapuche. Över 50% av marken har planterats med snabbväxande främmande trädsorter som eucalyptus och andra barrträd.

Mapuchebyarnas livsstil har helt förändrats. Tidigare hade man gott om friskt vatten. Nu måste de få vatten ditforslat av

lokalförvaltningen sommartid. FN:s speciella rapportör Rodolfo Stavenhagen rapporterar år 2003 bl.a. att användning av bekämpningsmedel påverkar invånarnas hälsa, förstör deras traditionella mathållning, dränerar och smutsar floder och vattenkällor och förstör deras fiske. Han berättar att de inte längre kan utöva sin traditionella naturläkekonst och att deras andliga liv och deras sociala och kulturella nätverk bryts sönder. De drabbas av fattigdom och de unga flyttar därifrån till städerna på jakt efter en bättre framtid.

Den stora tragedin.

Men ett av de största övergrepp, som drabbat mapuche är byggandet av de sex vattenkraftverken i Bio Bio-floden. Mapuchestammen Pehuenche räknar c:a 10.000 personer. För att bereda plats för den första dammen flyttades 100 personer. För den andra dammen, Ralco, behövde man flytta 98 familjer, c:a 500 personer från mark som var lagligt erkänd som tillhörande Pehuenche. Vattnet kom att täcka 3.500 hektar. Protesterna från mapuche var redan i början av planeringen 1999 starka, men i april 2004 fylldes dammen. En grupp pehuenchekvinnor hade organiserat sig och arbetat mot dammen i nästan 10 år och det resulterade i en överenskommelse med den chilenska staten 2003. Den innebar att berörda pehuenche skulle få kompensation i pengar och ny mark. Pehuenche skulle också kompenseras för tidigare förluster av land, de skulle få medbestämmande i sin egen och sitt områdes utveckling. Dessutom skulle deras status som ursprungsfolk och deras rättigheter skrivas in i konstitutionen och man skulle tillsammans verka för en ratificering av ILO 169.

Vad som hände var att när dammen fylldes, hade informationen och kommunikationen varit så dålig att en begravningsplats, som hade använts av två byar fram till 1950 översvämmades innan man avslutat förhandlingarna om hur man skulle göra med de döda.

Pehuenches gravplats, översvämmad av Bio-Bio-dammens vatten. Foto: José Aylwin

Hårdare tag mot protester

Mapuches protester mot dammbygget har bemötts hårt av regeringen. Många av deras ledare har dömts enligt antiterroristlagar från militärdiktaturen till fängelse på upp till 10 år, vilket har fördömts både av mänskliga rättighetsorganisationer och FN. Kan man hoppas att Chile kommer att gå samma väg som Bolivia anträtt, när det gäller kollektivt ägande av mark?

Birgitta Pihl

Källa:

Aylwin, José: Land Policy and Indigenous Peoples in Chile. Progress and Contradictions in a Context of Economic Globalization. (jan 2006)

Demonstration i Humlegården 2006.
Foto: Henrik Persson

Upprop i Pogrom

Pinochetlagen måste avskaffas!

Som svåra förbrytare blev 8 mapuche människorättskämpar behandlade, när de helt fredligt medelst endast civil olydnad demonstrerade för sitt folks rättigheter. De blev dömda till långa fängelsestraff enligt den s.k. antiterroristlagen.

Mapucheindianerna, som utgör 1,3 av Chiles 15,8 miljoner invånare, fordrar att få tillbaka från storgodsägarna de landområden, som de berövades under diktaturen.

Gesellschaft für bedrohte Völker
www.gfbv.de